

Kürt Sorununu, Toplumsal Cinsiyet Eşitliğini ve LGBTİ+ Kapsayıcı Bir Barışı Şiddetsizlikle Düşünmek

written by Okan Altekin | 14 Temmuz 2025

PKK'nin kongresini toplayarak silahlı mücadeleyi sona erdirdiğini ilan etmesinden sonra Türkiye'de Kürt sorununun barışçıl yöntemlerle çözümüne ilişkin umutlar yeniden filizlendi. Kürt sorununun barışçıl yöntemlerle çözümünün konuşulduğu bu süreçte, dünyada toplumsal cinsiyet karşıtı hareketleri de besleyen neofaşizm yükselirken; Türkiye'de ise AKP-MHP rejimi muhalefete, kadınlara, LGBTİ+'lara ve toplumsal cinsiyet eşitliğini savunanlara yönelik baskılarını artırmaktadır. LGBTİ+'lar ve kadınlara yönelik hem dünyada hem Türkiye'de toplumsal cinsiyet karşıtı hareketlerin saldırıları sürerken Türkiye çatışma sürecinin çözümünde bu saldırıları sona erdirebilecek bir şiddetsizlik siyasetini nasıl inşa edecek? Şiddetsizlik, toplumsal eşitsizlikler görmezden gelinerek gerçekten mümkün olabilir mi? Kürt sorunu, iktidarın dar siyasi çıkar tartışmalarından çıkarılarak, hem muhalafeti hem iktidarı dönüştürebilecek bir çözüme evrilebilir mi? Bu yazı, söz konusu sorular etrafında, LGBTİ+'ların ve kadınların küresel ölçekte maruz kaldığı saldırılar karşısında, Türkiye'de toplumsal cinsiyet eşitliğini ve LGBTİ+ kapsayıcı bir şiddetsizlik siyasetinin inşa edilme olanaklarını tartışmaya açmaktadır.

Toplumsal Cinsiyet Karşıtı Hareketlerin Yükselişi

Toplumsal cinsiyet karşıtı hareketler, toplumsal cinsiyet kavramını; cinsiyeti, aileyi ve devleti hedef alan tehditkâr bir hayalet olarak tasvir etmektedir. Sara Ahmed'in deyişiyle, devletin ideolojik aygıtları aracılığıyla güvenli bir alan olarak inşa edildiği iddia edilen aile, sürekli bir tehdit altında gösterilerek korunması gereken kutsal bir kurum olarak idealleştirilir. Devletin güvenlikçi söyleminde aile, toplumun temeli olarak sürekli vurgulanır. Dini öğretiler aracılığıyla Tanrı'nın, kadın ve erkek olarak iki cinsiyet yarattığı, bu iki cinsin birbirini tamamladığı, ve heteroseksüel bir birliktelikle birbirine bağlandığı fikri yeniden üretilir. Toplumsal cinsiyet karşıtı hareketlere göre ise toplumsal cinsiyet, atanmış cinsiyeti bozmaya, heteroseksüelliği ortadan kaldırmaya ve nihayetinde aile kurumunu yok etmeye çalışmaktadır. Ayrıca toplumsal cinsiyet karşıtları, ırkçı söylemlerle de buluşarak göçmenlerin ve siyahların yaşamlarını hedef almaktadır. Giorgia Meloni ve Viktor Orbán gibi faşist liderler, Avrupa'nın hem toplumsal cinsiyet eşitliğini savunanlar hem de göçmenler nedeniyle ciddi bir tehdit altında olduğunu ileri sürmekte; bu nedenle Avrupa'nın bu gruplardan arındırılması gerektiğini savunmaktadır.

Toplumsal cinsiyet karşıtı hareketlerin argümanlarına karşı sadece akademik metinler yazarak ve çözümü bu yolla bekleyerek etkili bir mücadele yürütmek mümkün görünmemektedir. Bunun temel nedeni, toplumsal cinsiyet karşıtı hareketlerin, toplumsal cinsiyet karşıtı anlatının yapışkan işlevinden yararlanarak faşizmi kurumsallaştırma çabasıdır. Toplumsal cinsiyet alanında üretilen tüm akademik çalışmalar da bu "hayaletin" bir parçası olarak görülmekte; yalnızca akademik özgürlüklere değil, insan hakları kavramına dahi saldırmaktadır. Toplumsal cinsiyet kavramı, kapitalizmle işbirliği yapmakla suçlandığı gibi, bir Marksist ideal olarak da hedef alınabilmektedir. Toplumsal cinsiyet karşıtı hareketler, söylemlerinin "bilimsel" ya da akla uygun olup olmadığını tartışma gereği dahi duymadan çevrimiçi platformlar aracılığıyla milyonlarca insana cinsiyetçi, homofobik ve ırkçı söylemleri ulaştırmaktadır.

Toplumsal cinsiyet karşıtı hareketler, küresel kapitalizm ve dini kurumların desteğinden yararlanarak, büyük fon kaynaklarıyla devletlerin iç işlerine müdahale etmekte ve hatta siyasi seçimleri etkilemektedir. Rusya ve yakın zamanda Trump yönetimindeki Amerika, toplumsal cinsiyet çalışmalarını ulusal güvenliğe tehdit olarak tanımlarken, Vatikan ise insanlığa karşı tehdit kavramına başvurmaktadır. Vatikan, toplumsal cinsiyeti nükleer savaşa ve şeytana benzetmekten geri durmamaktadır. Bu söylemler, toplumsal cinsiyet eşitliğini savunanların öldürülmesi gerektiğini açıkça savunmaktadır.. Dünyanın dört bir yanında, toplumsal cinsiyet karşıtı hareketler hem kadınlara hem de lubunyalara saldırmakta ve faşizmin kurumsallaşmasına zemin hazırlamaktadır.

Toplumsal cinsiyet karşıtı hareketler, barış süreçlerini sekteye uğratarak, faşist ideolojilerini merkeze alan bir toplumsal sözleşmeyi topluma dayatmaktadır. Bu çerçevede, Kolombiya'daki barış anlaşmasının halk oylamasını engelleyen Pentekostal Evanjelik Kiliseleri, anlaşmada toplumsal cinsiyet kavramının bulunması sebebiyle toplumsal barışı tehdit olarak görerek karşı çıkmışlardır.

Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Karşıtı Politikaların Görünümü

Hakikati çarpıtan toplumsal cinsiyet karşıtı söylem, Türkiye'de de küresel eğilimleri taklit ederek mevcut siyasi iktidarın ideolojik söylemlerinden biri olarak öne çıkmaktadır. AKP ve MHP'den oluşan faşist iktidar bloğu için en önemli siyasi propaganda aracı, toplumsal cinsiyet karşıtlığı temelinde gelişen LGBTİ+ düşmanlığıdır. Erdoğan neredeyse her siyasi grup toplantısında LGBTİ+'ları "sapkın" ve "cinsiyetsizleştirme projesi" olarak nitelendirerek hedef göstermekte; LGBTİ+ varoluşlarını kriminalize etmeye yönelik çalışmalar yapılacağını duyurmaktadır. Aynı söylem, iktidarın diğer ortakları olan MHP, HÜDA-PAR ve Yeniden Refah Partisi milletvekilleri tarafından da tekrar edilmektedir.

LGBTİ+'ların yaşadıkları şehirlerden uzaklaştırılmaları ya da ömür boyu hapis cezasıyla cezalandırılmaları gerektiğini savunan iktidar milletvekillerinden, iktidara yakın medya organlarına

ve siyasetçilere kadar geniş bir çevre, LGBTİ+’ları ve toplumsal cinsiyet eşitliğini savunanları sistematik biçimde hedef almaktadır. Önümüzdeki on yılı “Aile ve Nüfus On Yılı” olarak ilan eden iktidar, hazırladığı politika belgelerinde LGBTİ+’ları açıkça hedef göstermektedir. “Saraçhane Parkı’nda Aile Buluşmaları” adı altında LGBTİ+’ların temel hak ve özgürlüklerinin engellenmesine yönelik çağrılar, doğrudan siyasi iktidar tarafından yapılmaktadır. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) tarafından LGBTİ+ içerikler sansürlenmekte; LGBTİ+’ların varoluşları dahi görünmez kılınmaya çalışılmaktadır.

Toplumsal cinsiyet karşıtı söylemleriyle toplumu kutuplaştıran Erdoğan ve iktidar bloğu, muhalefet üzerindeki baskıyı artırarak demokratik alanı daraltmaya devam etmektedir. Yakın zamanda, en büyük siyasi rakiplerinden biri olan Ekrem İmamoğlu hakkında verilen hapis cezası, bu baskı sürecinin bir parçası olarak değerlendirilmekte; tutuklama ve kayyım atamaları süreci kaldığı yerden sürmektedir.

Dünyada ve Türkiye’de Yükselen Toplumsal Cinsiyet Karşıtı Hareketlere Karşı Barışın ve Şiddetsiz Bir Toplumun İnşası Umudu

PKK lideri Abdullah Öcalan, nefret ikliminin ve otoriterliğin hüküm sürdüğü Türkiye ve dünya siyasetinde, demokratik bir toplum çağrısı yaparak PKK’nin silah bırakmasını ve kendini feshetmesini talep etmiştir. Kongresini gerçekleştiren PKK, silahlı mücadeleye son verdiğini açıklamış; böylece Kürt sorununun barışçıl yöntemlerle çözümüne dair yeni bir aşamaya geçilmiştir. Abdullah Öcalan, yayınladığı mesajlarda kadın özgürlüğüne dayalı bir barışın inşasının önemini vurgulamıştır. 8 Mart Dünya Kadınlar Günü’ne gönderdiği, Simone de Beauvoir temalı mesajında ise toplumsal cinsiyet eşitliğini savunduğunu açıkça beyan etmiştir.

Bir yandan toplumsal cinsiyet karşıtı anlatılarla beslenen antidemokratik uygulamalar sürerken, diğer yandan barışın ve şiddetsiz bir toplum inşasının toplumsal cinsiyet eşitliğine dayanması gerektiğinin tartışıldığı bir dönemdeyiz. İktidarın kendisini dönüştüreceği yönünde beklentilerin sürdüğü bu süreçte, iktidar hem antidemokratik uygulamalara hem de kadın ve lubunyelerin yıllar içerisinde elde ettiği kazanımlara yönelik saldırılarını sürdürmektedir.

Siyasi iktidarın, özellikle toplumsal cinsiyet ve LGBTİ+ karşıtı söylemleriyle, Kürt sorununun çözümünü kendi otoriter sınırları içerisinde tanımlamaya çalıştığı görülmektedir. İktidarın, muhalefetin de dahil olduğu kapsayıcı bir barışın ve şiddetsizlik süreci yerine, kendi siyasal ömrünü uzatma arayışına yönelmesi ve barış sürecini dar siyasi argümanlara sıkıştırması; toplumsal muhalefetin şiddetsizliğin inşasında üstlenebileceği rolün önemini bir kez daha ortaya koymaktadır. Bu nedenle hem iktidarı hem de muhalefeti dönüştürebilecek, siyasi çıkarların ötesine geçen bir barışın anlayışını tartışmalıyız.

Şiddetsizliği Düşünmek

Toplumsal cinsiyet karşıtı uygulamaların beslediği antidemokratik bir siyasal düzlemde, şiddetsizliği nasıl inşa edebiliriz? Şiddetsizliği araçsallaştırarak meşruiyetini yeniden üreten bir devlet/iktidar yapısı karşısında, adil ve dönüştürücü bir şiddetsizlik siyaseti kurmak mümkün müdür?

Şiddetsizliği savunmak, hem sağ hem de sol kesimlerde çoğu zaman şüpheyle karşılanan bir tutumdur. Liberal çevreler sıklıkla Locke’nun direnme hakkına gönderme yaparken, sol kesimlerde ise silahlı mücadele geleneği ve devrimci pratiklere atıf yapılmaktadır.. Şiddeti savunan bazı sol-sosyalist çevrelere göre, şiddetsiz bir mücadele ne iktidarı devirmeye yeterlidir ne de muhalefeti güçlü bir konuma taşıyabilir; aksine, muhalefeti pasifleştirme riski taşımaktadır.

Şiddet kavramına odaklandığımızda öldürme, kasten yaralama, cinsel saldırı gibi fiziksel edimlerin

şiddet olarak tanımlanması yaygın biçimde kabul görmektedir. (Meşru savunma ya da öz savunmaya ilişkin tartışmalar bu metnin kapsamı dışında tutulmuştur; ancak şiddetsizlik bağlamında öz savunma kavramının yeniden ele alınması gerektiği kanaatindeyim.) Yalnızca fiziksel şiddetle sınırlı bir tanım ise şiddeti yalnızca fail ile mağdur arasındaki bireysel bir ilişki olarak değerlendirmek anlamına gelir. Bu yaklaşım, yapısal ve kurumsal şiddetin görünmez kılınmasına neden olabilmektedir. Şiddeti yalnızca iki birey ya da grup arasındaki bir olgu olarak tanımlamak, hem yapısal sorunların göz ardı edilmesine yol açmakta hem de daha kapsamlı analizlerin önünü kapatmaktadır. Şiddet uygulayan kişiler, yalnızca karşı tarafı fiziksel ve duygusal olarak yaralamakla kalmaz; aynı zamanda toplumsal yapıyı ve birlikte yaşama kültürünü de zedeler. Toplumsal muhalefetin odaklanması gereken konulardan biri, şiddetsizliği toplumun merkezine yerleştirmeye yönelik çalışmalara yoğun ve sistematik bir emek harcamasıdır. Dolayısıyla devlet ile PKK arasında süren savaş ve sonuçlarını yalnızca bu iki tarafla sınırlamak mümkün değildir. Türkiye halklarının, inaç topluluklarının ve demokratik güçlerin çatışmayı birlikte ele alarak dönüştürmeye yönelik kolektif bir çaba göstermesi gerekmektedir.

Şiddetle ilgili kalıp yargılardan biri, şiddete karşı durmayı sadece fiziksel edimlerle sınırlamak veya çoğunlukla meşru savunma kavramına atıfta bulunarak, kendi düşüncesiyle uyuşmayan kişilere yönelik şiddeti “haklı” görmek şeklindedir. Şiddet, her an hazır tutulmakta ve “meşru savunma” altında ötekilere yönelik saldırıların gerekçesi hâline getirilmektedir. Bu bakış açısı, sistematik ayrımcılık biçimleri ile yüzleşmeyi zorlaştıran söylemlere zemin hazırlamaktadır.

Şiddet veya şiddetsizlik kavramlarını en fazla manipüle eden ise şüphesiz devlettir. Devlet, şiddetsizlik kavramının yarattığı kamusal dayanışma ve birlik potansiyeliyle kamusal birlikteliğe karşı mücadele etmek amacıyla, şiddetsiz eylemleri çoğu kez “terör”, “yabancı unsur” veya “dış müdahale” gibi söylemlerle tanımlamaktadır. Devlet, şiddet tekeli elinde bulunduran otorite olma iddiası ile şiddetsiz eylemleri şiddetle ilişkilendirerek kendisine meşru müdahale alanı yaratır.

Türkiye, temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası sözleşmelere taraf olmasına ve Anayasa’da ifade özgürlüğü ile toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkını tanımasına rağmen, bu haklarını şiddetsiz biçimde kullanan kişiler çoğu zaman “terör propagandası” veya “toplantı ve gösteri yürüyüşüne muhalefet” gibi suçlamalarla karşılaşmakta ve cezalandırılmaktadır. Böylelikle, şiddetsiz herhangi bir eylem doğrudan şiddetle ilişkilendirilmekte; tarafsız ve bağımsız olduğunu iddia eden yargı süreci harekete geçirilmektedir. Oysa hakikat, şiddetle mücadele iddiaları veya güvenlik söylemleri altında devletler tarafından milyonlarca faili meçhul cinayetin işlendiğini göstermektedir. Kamuoyunun gözü önünde işlenen Kemal Korkut cinayetini dahi devlet, “meşru şiddet” söylemiyle örtbas etmeye çalışmaktadır. Uygulamada, işkence iddiasını dile getiren kişilere karşı sahte darp raporları alan kolluk görevlileri, kendilerine yönelik “Görevi Yaptırmamak İçin Direnme” suçunun işlendiğini iddia etmektedir.

Bugün bile, devlet ile PKK arasında süren görüşmelerin akamete uğraması durumunda, barış talep eden veya şiddetsizliği savunan kişilerin şiddet ve terörle ilişkilendirilerek damgalanması kuvvetle muhtemeldir. Bunun en önemli nedeni, devletin yurttaşlarına uyguladığı şiddeti yasalarla güvence altına almasıdır. Böylece kendi uyguladığı şiddeti akladığını iddia etmektedir. Yasal düzenlemeler çerçevesinde gerçekleştiği için, bu şiddet her durumda ve her yerde geçerlilik kazanmaktadır. Dolayısıyla uyguladığı şiddetin her zaman haklı olduğunu iddia eder. Kendisine yönelen her türlü itirazı şiddetle ilişkilendirerek şiddet yoluyla bastırmaya çalışır.

AKP ve MHP iktidar bloğunun söylemine göre, LGBTİ+’lar hak ve özgürlükleri bir araç olarak kullanarak aile kurumunu ortadan kaldırma tehdidi oluşturmaktadır; aile yapısının zayıflaması ise ulusal bütünlüğe yönelik bir tehdit olarak sunulmaktadır. Bu söylem aracılığıyla LGBTİ+’lar, şiddet yanlısı ve yıkıcı bir güç olarak tasvir edilmektedir. Bu tür söylemler, “Aileyi yıkıyorlar”, “ulusu tehdit ediyorlar” gibi ifadeler üzerinden, LGBTİ+’ların yok edilmesi gerektiği ya da cezalandırılmalarının

kaçınılmaz olduğu yönünde bir algı inşa edilmektedir. Devlet, şiddet tekeline elinde bulunduran bir otorite olma iddiasına rağmen kimi durumlarda kırılgan bir özne gibi konumlanmakta ve tehdit altında olduğu söylemini öne çıkarmaktadır.

Oysa gerçek bunun tam tersidir. Nefret söylemi üreten ve LGBTİ+’ları hedef gösteren devlettir. Devlet, şiddet kavramını manipüle ederek sadece anlık bir şiddet üretmekle kalmaz; aynı zamanda, toplumsal cinsiyet eşitliğini savunan herkesi yapısal eşitsizliklerin hedefi hâline getirir. “LGBTİ+’lara ev vermeyin, iş vermeyin, onlarla iletişim kurmayın; çünkü onlar ulusun en büyük düşmanlarıdır” şeklindeki anlatı, toplumun demokratikleşmesini engellediği gibi toplumsal cinsiyet eşitliğini savunan herkesi de potansiyel bir tehdit olarak hedef hâline getirmektedir.

Şiddet ve ona eklemlenen nefret politikaları, yapısal eşitsizliklerin merkezinde yer alır. Toplumda yaşayan herkesin yaşamının birbirine bağlı olduğu gerçeğini göz önünde bulundurulduğunda, ötekilere yönelen her türlü şiddet bir nevi toplumun tamamına yönelik bir şiddet biçimi hâline gelmektedir.

Demokratik toplumun ve elbette şiddetsizliğin inşası için en önemli noktalardan birini yakalamış durumdayız. Şiddetsizliğin inşası, yapısal eşitsizlikleri ortadan kaldırmayı merkezine koymalıdır. Gözden çıkarılabilir bir topluluğun varlığı, her an yeni bir şiddet üretme potansiyeli taşımakta ve bu da pogromlar ve soykırımlar gibi insanlık tarihinin en acı sahnelerinin yeniden yaşanmasına zemin hazırlamaktadır. Tek bir kişinin dahi geride bırakıldığı bir ortamda, barışın tesisi mümkün olmadığı gibi Kürt sorununun çözümü de yalnızca sembolik kazanımlarla sınırlı kalacaktır.

Kürt sorununun çözümünü sembolik kazanımların ötesine taşıyıp toplumsal bir güce dönüştürmenin yolu, şiddetsizliği de şiddet kavramında olduğu gibi sadece bireyler arasında cereyan eden bireysel vicdan meselesi olarak görmekten geçmektedir. Tıpkı şiddet kavramında olduğu gibi, şiddetsizlik de yapısal bir mesele olarak ele alınmalıdır. Devlet, her türlü şiddetsiz eylemi manipüle ederek müdahale alanı yarattığı bir ortamda hiç kimsenin dışarıda bırakılmaması bu saldırıları boşa çıkaracaktır. Gözden çıkarılabilir bir topluluk var olduğu sürece toplum gücünü kaybeder.

Mahatma Gandhi’nin, “satyagraha” adını verdiği “ruh gücü” kavramını bu noktada hatırlamak önemlidir. Şiddetsizlik, yalnızca bir tutum değil, aynı zamanda yoğun bir çaba gerektirir; bu nedenle her yurttaş, kendi içindeki saldırgan yönle yüzleşmeli ve şiddetsiz bir geleceğin inşasını temel bir rehber olarak benimsemelidir. Bununla birlikte, şiddetsizliğin inşası yalnızca şiddet uygulamaktan kaçınmayı değil, aynı zamanda şiddetsiz bir toplumu inşa etmeye yönelik aktif eylemlerde bulunmayı da önemli kılmaktadır.

Sonuç: Şiddetsizliğin İnşası Ütopya Değil, Yapısal Eşitsizliklerin Ortadan Kaldırılmasının Yolu

Sonuç olarak, sessizliğin şiddete ortaklık anlamına geldiğini hep birlikte deneyimliyoruz. Dünyada yükselişe geçen toplumsal cinsiyet karşıtı hareketler ve Türkiye’nin mevcut siyasi koşulları göz önünde bulundurulduğunda, şiddetsizliğin inşası ilk bakışta bir ütopya gibi görünse de, faşist iktidarlara karşı hayatta kalmanın ve direnmenin en önemli yollarından biri olduğunu düşünmekteyim. Eşitlik talebinin, hatta yaşamda ısrar etmenin bile şiddetle ilişkilendirildiği Türkiye’de, Kürt sorununun barışçıl yöntemlerle çözümü; toplumu, iktidarı ve muhalefeti değiştirme ve dönüştürme potansiyeline sahiptir. Tarihi fırsatı değerlendirerek, devletin şiddeti manipüle ettiği her noktada şiddetsizliği ve şiddetsizlik pratiklerini hatırlamak ve şiddeti ifşa etmek gerekmektedir. Devletin kendi siyasi ajandasına göre uyarlamaya çalıştığı barış görüşmelerinde, toplum olarak masanın bir ucunda yer alarak antidemokratik ve toplumsal cinsiyet karşıtı uygulamaları ortadan kaldırabilmeliyiz.

Şiddetsizliğin ve dolayısıyla onurlu bir eşitliğin inşası için birbirimize karşılıklı sorumluluk taşıdığımızı hatırlamamız gerekmektedir. Eğer hepimiz birbirimize ve doğaya karşılıklı sorumluluk taşıyorsak, şiddete karşı tüm düşünce farklılıklarımızı bir kenara bırakarak koalisyonlar kurmalıyız.

Yaşamlarımıza yönelen bu saldırılara hep birlikte şiddetsizlik ile karşı koymalıyız.

Blog sayfasında yer alan yazıların ve yayınların tüm hakları saklıdır. Blog yazıları yalnızca kaynağı gösterilerek kullanılabilir. Sayfada yayınlanan yazıların içeriği yazarın kendi sorumluluğu olup DEMOS'un herhangi bir hukuki ve/veya cezai sorumluluğu bulunmamaktadır.